

tırdı (1550). Yeniçerilerden ve Benî Abbas kabilesinden oluşan ordusunun başında kısa zamanda Faslılar'ı yenerek Tilimsân'ı zaptetti (1552). Ancak bir süre sonra muhtemelen Fransa'ya karşı Osmanlı Devleti'nin aksine takip ettiği düşmanca siyaset yüzünden görevinden alınarak İstanbul'a çağırıldı. Çok kısa bir süre Menteşe sancak beyliği yaptı (BA, MD, nr. 1, s. 212, 280).

1557 yılında, Corso isyanı ve Tekellerli Paşa'nın öldürülmesiyle sarsılan sosyal düzeni sağlama ve Sa'dî Şerif Muhammed el-Mehdî tarafından Tilimsân'ın işgali yüzünden bozulan dış politika dengesini düzene koyma göreviyle tekrar Cezayir'e gönderildi. İç barışı sağladıktan sonra Faslılar'a karşı sefere çıktı ve Tilimsân'ı kurtardı. Bu harekât sırasında Faslılar'ı memleketlerine kadar takip ettiği de Oran'daki İspanyollar'ın dönüş yolunu arkadan kapatabilecekleri endişesiyle Fas'a girmekten çekindi. 23 Ekim 1557'de Sa'dî hükümdarını öldürtmeyi başaran Hasan Paşa, ertesi yıl Mostaganem'i kuşatan İspanyollar'ı yenilgiye uğrattı. Daha sonra iç karışıklıkları düzeltmek, yeniçerilerin nüfuzunu kısıtlamak ve Faslılar'la savaşmaya hazır bir orduya sahip olabilmek için Kabîliler'den faydalanmayı düşündü. Benî Abbas'ın reisi Ahmed b. Kâdî'yi mağlûp ettikten sonra Mukrânî adlı kardeşini haraç vermeye mecbur bıraktı (Eylül 1559). Piyâle Paşa'nın Cerbe muhasarasına katıldı. Burada Haçlı donanmasının yenilmesinin ardından Faslılar'a karşı yeni bir harekât hazırlığı içinde iken yeniçeriler bir kenara bırakıldıkları düşüncesiyle ayaklandılar ve Hasan Paşa'yı zincire vurarak İstanbul'a gönderdiler (Eylül 1561). Ancak Hasan Paşa ertesi yıl tekrar Cezayir beylerbeyliğine tayin edildi. 1563'te Oran'ı ve Mersalkebîri'ni kuşattıysa da İspanya'dan yardımcı kuvvetlerin gelmesi üzerine çekilmek zorunda kaldı. 1565 yılında emrindeki Cezayir donanması ile Malta kuşatmasına katıldı (BA, MD, nr. 6, s. 637, hk. 1398) ve gemilerinin bir kısmını kaybetti. 1567'de İstanbul'a çağırılan Hasan Paşa, bozgunla sonuçlanan İnebahtı Deniz Savaşı'nda donanmanın bir bölümünün kumandasını üstlendi (BA, MD, nr. 12, s. 244, hk. 510).

Hasan Paşa, 1571 yılında yeniden Cezayir beylerbeyliğine tayin edildiyse de (BA, MD, nr. 16, s. 313, hk. 555) rahatsızlanması yüzünden görev yerine ulaşamadan vefat etti. Cenazesi Beşiktaş'ta babasının türbesine gömüldü. Genellikle

Barbaros'un evlâtlığı Hasan Ağa ile karıştırılan ve bir rivayete göre ünlü Türk denizcisi Turgut Reis'in damadı olan (*Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1949) Hasan Paşa'nın Mahmud ve Mehmed adlarında iki oğlu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 1, s. 212, 280; nr. 6, s. 637, hk. 1398; nr. 12, s. 244, hk. 510; nr. 16, s. 313, hk. 555; *Gazavât-ı Hayreddin Paşa*, Paris Bibliothèque Nationale, T, nr. 1186, vr. 45^a vd.; J. Morgan, *A History of Algier*, London 1731, tür.yer.; Cl. Bontems, *Manuel des institutions algériennes de la domination turque à l'indépendance, I. La domination turque et le régime militaire: 1518-1870*, Paris 1870, tür.yer.; H. D. de Grammont, *Histoire d'Algérie sous la domination turque: 1515-1830*, Paris 1887, tür.yer.; P. Ruff, *La domination espagnole à Oran*, Paris 1900, tür.yer.; A. Cour, *L'établissement des dynasties des chérifs au Maroc et leur rivalité avec les turcs de la régence d'Algérie*, Paris 1904, tür.yer.; D. de Haedo, *Topografía et Historia General de Argel: Epitome de los reyes de Argel*, Madrid 1927, s. 287-296; Aziz Samih İtler, *Şimali Afrika'da Türkler*, İstanbul 1936-37, I-II, tür.yer.; R. Le Tourneau, *Les débuts de la dynastie sa'dienne*, Alger 1954, tür.yer.; a.mlf. – Cengiz Orhonlu, "Hasan Paşa", *EP* (Fr.), III, 258-259; G. Mouloud, *L'Algérie sous les turcs*, Tunis 1974, tür.yer.; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1949; Mouley Belhamissi, *Histoire de marine algérienne: 1516-1830*, Alger 1986, tür.yer.; Ahmed Tevfik el-Medenî, "Min veşâ'iki'l-Cezâ'iri'l-'Osmâniyye: el-'Osmâniyyûn ve'l-'Cezâ'iriyyûn yeste'iddûn li-inkâz vehrân ve li-ħişâri Malta", *Mecelletü't-târih* (1975), s. 37-47; Muhammed Hacı, "el-'Alâkâtü'l-mağribiyyetü'l-'Osmâniyye fi'l-karni's-sâdis 'aşer", *RHM*, sy. 29-30 (1983), s. 151-160; P. Berthier, "Sur le problème des tributs de vassalité des sultans sadiens à l'égard des sultans ottomans", a.e., sy. 37-38 (1985), s. 105-111; G. Yver, "Hasan Paşa", *IA*, V/1, s. 318-319. ALDO GALLOTTA

HASAN PAŞA, Cezayirli

(bk. CEZAYİRLİ GAZİ HASAN PAŞA).

HASAN PAŞA, Çatalcalı

(ö. 1041/1631)

Osmanlı kaptan-ı deryâsi.

Çatalcalı bir yeniçerinin oğludur. Önce Çaşnigîr Mehmed Ağa'nın hizmetine girdi, daha sonra "saraç şakirdi" olarak saraçhâneye alındı ve burada Hacı Mustafa Ağa'ya intisap etti. Mustafa Ağa, Dârüsaâde ağalığına getirilince Hasan Ağa da sırasıyla matbah emini, çavuşbaşı, 1615'te kâpicibaşı ve ardından mîrâhûrî-ewel oldu. 18 Şevval 1035'te (13 Temmuz 1626) beylerbeylik pâyesiyle kaptanpaşalığa getirildi.

I. Ahmed'in kızlarından Fatma Sultan'la evlenen ve bundan dolayı "damad" sıfatıyla da anılan Hasan Paşa, kaptan-ı deryâ olduktan sonra âdet olduğu üzere Donanma-yı Hümâyûn'la Akdeniz'e ve Karadeniz'e seyrüseferlerde bulundu. 1627'de Karadeniz sahillerini talan eden ve İstanbul'a kadar gelen Kazaklar üzerine çıktığı seferde Kili'ye kadar gitti. Burada kendisine katılan Özi muhafızı Murtaza Paşa ile Silistre Valisi Kantemir Mirza'ya hil'atler giydiren Hasan Paşa, onların getirdiği esirlerden Kazaklar hakkında bilgiler aldı. Bu bilgiler doğrultusunda hareket ederek sazlıklarda gizlenen Kazaklar'ın üzerine âni bir baskın düzenledi. Bunların çoğunu bertaraf etti, 7-800 kadarını da esir aldı. Özi Kalesi'ni tamir ettiren Hasan Paşa bu başarıları dolayısıyla İstanbul'da büyük şenliklerle karşılandı.

Kırım hanlığına getirilen Canbek Giray'ı makamına oturtmakla da görevlendirilen Hasan Paşa'nın başarıları hırslı ve hasis bir kişi olan bacanağı Topal Receb Paşa'nın kıskançlığına sebep olmuştu. Hatta Özi muhafızı Murtaza Paşa da Hasan Paşa'nın aleyhine döndü ve sadârete onun bazı icraatlarını kötüleyici mektuplar gönderdi. Bu muhalefete Çatalcalı'nın kapı kethüdâsı Konevî Abdülfetâh Ağa da katılınca Hasan Paşa görevinden alındı (13 Rebîülevvel 1040/20 Ekim 1630).

Bu âni azilden dolayı sarsılan Hasan Paşa Budin beylerbeyliğine getirildi, fakat daha görev yerine gitmeden Rumeli'de asker toplamakla görevlendirildi. Ancak Yenişehir'den Tırhala'ya giderken Doğan köprüsü denilen yerde öldü (3 Muharrem 1041/1 Ağustos 1631). Bazı kaynaklarda Receb Paşa tarafından zehirlendiği öne sürülmektedir. Hasan Paşa'nın naaşı İstanbul'a getirilerek Gedikpaşa mahallesinde yaptırıldığı mektep civarına defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed b. Mehmed, *Târih*, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail, nr. 300, vr. 40^{a-b}; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, II, 152; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 103, 125, 134; Naîmâ, *Târih*, II, 429; III, 41-42, 67, 70-73; *Sefînetü'l-vüzerâ*, s. 28-29; Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ*, İstanbul 1258, s. 47; Hammer (Atâ Bey), IX, 131-132; Dâyezâde Mehmed Bahâeddin, *Eser-i Bahâî*, TTK Ktp., TY, nr. 38, vr. 24^{a-b}; *Sicill-i Osmânî*, II, 132; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 11; Danişmend, *Kronoloji*², V, 188; Uluçay, *Padişahların Kadınları*, s. 51; C. Orhonlu, "Hasan Paşa", *EP* (Ing.), III, 252.

